

DIGITALNA DOMOZNANSKA ZBIRKA

Simona Resman

Oddano: 3.1.2005 - Sprejeto: 2.5.2005

Strokovni članek
UDK 908(0.034.2)

Izvleček

Domoznanstvo kot dejavnost in domoznanski oddelki najceloviteje odražajo znanje znotraj lokalne skupnosti. Prehod v novo digitalno okolje je le nadaljevanje osnovnih funkcij domoznanskih zbirk: zbiranja, obdelave in ohranjanja gradiva v različnih formatih in na različnih medijih. V ozadju vsake digitalne knjižnice je tehnična arhitektura sistema, ki omogoča interakcijo uporabnika s knjižnico, shranjevanje digitalnega gradiva in izgradnjo platforme za iskanje in indeksiranje digitalnih objektov. Prav uporaba napredne IKT terja od knjižničarjev, oblikovalcev digitalnih domoznanskih zbirk, premislek o nekaterih tradicionalnih vlogah. Digitalna domoznanska zbirka z novimi tehnologijami razširja lokalne meje, lokalne vsebine postajajo zanimive za vse širši krog ljudi. Pri pridobivanju lokalnih gradiv stopa v ospredje sodelovanje z arhivi in muzeji, z akademskim okoljem, z lokalnim okoljem in s posamezniki. Digitalne domoznanske zbirke s svojimi vsebinami podpirajo lokalno raznolikost, vseživljenjsko učenje in socialno vključenost. Najpomembnejši element digitalne domoznanske zbirke pa so zanimive lokalne vsebine, hitro in enostavno dostopne z enega mesta – portala. V digitalni dobi postajajo splošne knjižnice upravljalke znanja tudi skozi oblikovanje digitalnih domoznanskih zbirk.

Ključne besede: digitalne domoznanske zbirke, splošne knjižnice, portali, znanje

Professional article
UDC 908(0.034.2)

Abstract

Local studies and local studies departments reflect the entire spectrum of knowledge within the local community. Transition to the new digital environment means just continuing the basic functions of local studies collections: acquisition, cataloguing and

RESMAN, Simona: A digital local studies collection. Knjižnica, Ljubljana, 49(2005)3, 39-52

preservation of materials in different formats on different media. The background of each digital library is the technical architecture of system that enables interaction between the user and the library, saving digital material and building a platform for searching and indexing digital objects. Using advanced ICT requests from librarians, designers of digital local studies collections a reflection about traditional roles. A digital local studies collection with new technology enlarges local borders, local contents become more and more interesting for a wider sphere of people. In collecting of local materials a collaboration with archives and museums, with academic community, with community groups and with individuals comes in forefront. Digital local studies collections with their contents support local diversity, lifelong learning and social inclusion. The crucial elements of a digital local studies collection are attractive local contents with fast and simple access from one place – a portal. In the digital age public libraries become managers of knowledge also by establishing digital local studies collections.

Key words: digital local studies collections, public libraries, portals, knowledge

1 Uvod

Domoznanstvo kot dejavnost in domoznanski oddelki so najcelovitejši odraz različnih vidikov lokalne skupnosti: zgodovinskega, kulturnega, socialnega in jezikovnega. Domoznanski servisi omogočajo pripadnikom lokalne skupnosti, da zadostijo gornjim vidikom glede na lastni položaj in potrebe v družini, lokalni skupnosti in regiji. Domoznanske zbirke kot javni servis so ustanovljene, se razvijajo in vzdržujejo zaradi javnega interesa in v skladu z njim. Značilnost vsakega javnega servisa je njegova interaktivnost, povezljivost z drugimi javnimi servisi v okolju. Naravni zavezniki domoznanskih oddelkov pri kreiranju zbirk in zagotavljanju optimalnih virov so arhivi, muzeji in lokalna uprava.

Po definiciji je domoznanstvo interdisciplinarno raziskovanje oziroma proučevanje določenega geografskega (upravnega) območja z najširšega, splošnega vidika, ki se v praksi deli na posamezne specialne vede. Kot veda se domoznanstvo loči od vseh drugih ved po tem, da se omejuje le na določen izsek zemeljske površine, na njegove prirodne danosti, na ljudi, ki bivajo na njem, in na zgodovino, ki se na njem odigrava (Goropevšek, 1995, str. 62).

V knjižnicah je domoznanstvo posebna dejavnost, ki temelji na načelih dostopnosti, enotnosti in racionalnosti. Funkcije domoznanske dejavnosti so:

- evidentiranje domoznanskega gradiva,
- pridobivanje domoznanskega gradiva,
- obdelava domoznanskega gradiva,
- postavitve domoznanskega gradiva,

- posredovanje domoznanskega gradiva in informacij,
- arhiviranje domoznanskega gradiva.

Osnovne funkcije domoznanske zbirke in domoznanskih virov ostajajo ne glede na obliko, v kateri so predstavljeni, enake. Prehod v novo okolje – digitalno, elektronsko, virtualno – je bil prav za domoznanske knjižničarje najmanjši skok v neznanu. Že davno preden je bil sprejet multimedijski koncept v knjižnicah, so knjižničarji v domoznanskih oddelkih zbirali, obdelovali in hranili gradivo v različnih formatih in na različnih nosilcih. Domoznanska dejavnost torej na najboljši način povezuje klasično in digitalno, preteklost in prihodnost. Še nekaj let nazaj so se bile hude bitke med različnimi profili strokovnjakov o propadu klasičnih knjižničnih dejavnosti, storitev in servisov in o popolni prevladi digitalne knjižnice in elektronskih servisov. Cleveland (1998, str. 2–3) nam v šestih točkah razloži, kaj je digitalna knjižnica:

- digitalna knjižnica je digitalni obraz tradicionalne knjižnice, ki vključuje tako digitalne zbirke kot zbirke, shranjene na tradicionalnih nosilcih;
- digitalna knjižnica vključuje digitalna gradiva, ki obstajajo zunaj fizičnih in administrativnih meja knjižnice;
- digitalna knjižnica vključuje vse procese in servise, ki so hrbtenica delovanja knjižničnega sistema;
- digitalna knjižnica uspešno zagotavlja skladen dostop do vseh informacij ne glede na vrsto nosilcev, na katerih so informacije shranjene;
- digitalna knjižnica, enako kot tradicionalna knjižnica, zagotavlja dostop do informacij posameznikom in skupnostim, le da te postajajo širše in razpršene po vsej mreži.
- Digitalna knjižnica potrebuje za uspešno delovanje in razvoj znanja knjižničarjev in informacijskih strokovnjakov.

Kot »naj« digitalno knjižnico so nam vehementno ponujali internet kot svetovni splet. Seveda internet za knjižničarje ni digitalna knjižnica, ker ji manjkata glavna atributa, urejenost in obdelanost virov in informacij. Digitalna knjižnica ne bo nikoli en sam sistem, ampak bo zbirka različnih sistemom in virov, kreirana za določene skupine uporabnikov ali za določene namene. Lahko si oddahnemo.

Uporaba IKT omogoča uporabo zelo raznolikih servisov, od enostavnega OPAC-a, dostopnega iz enega sistema, do servisov, ki omogočajo dostop do virov iz številnih in raznoterih sistemov. V osnovi vsake digitalne knjižnice leži tehnična arhitektura sistema, ki vključuje:

- zelo hitro lokalno mrežo s priključkom na internet,
- različne tipe strežnikov, kot sta Web ali FTP strežnik,
- relacijske baze podatkov, ki podpirajo različne digitalne formate za shranjevanje informacij,

- iskalnike, ki indeksirajo polno besedilo shranjenega dokumenta, vključujoč metapodatke (Cleveland, 1998, str. 3).

V tehnični arhitekturi digitalne knjižnice imajo računalniki tri naloge: omogočajo interakcijo uporabnika s knjižnico, omogočajo shranjevanje digitalnega gradiva v repozitorije (ki so v digitalni knjižnici pravzaprav police za knjige) in omogočajo izgradnjo platforme za postavitev sistemov za iskanje in indeksiranje digitalnih objektov. Osnovni element digitalne knjižnice je digitalni objekt, ki služi za opis posamezne vsebine, shranjene v digitalni knjižnici. Digitalni objekt sestavljajo podatki, metapodatki in identifikatorji in je običajno neviden za uporabnika (Bosančić, 2004). S tehničnega stališča oblikovanje digitalne zbirke ni več skrivnost, dostopna samo posvečenim strokovnjakom s področja razvoja IKT. Ob skokovitemu razvoju IKT pa v strokovni javnosti nenehno gloda nekaj tehničnih črvov: strah, da bo cela vrsta digitalnih formatov v prihodnosti neberljiva in zato nedostopna, in problem interoperabilnosti – medsebojne komunikacije različnih računalniških sistemov z različnimi načini in formati shranjevanja.

Knjižnica prihodnosti je hibridna knjižnica, ki združuje lastnosti klasične, fizične knjižnice in digitalne knjižnice, postavljene v virtualni prostor. Domoznanska dejavnost in domoznanski oddelki lahko predstavljajo najboljše primere dobre prakse pri postavljanju hibridnih knjižnic prihodnosti.

2 Digitalna domoznanska zbirka

Vsaka knjižnica potrebuje temeljit premislek, ko se odloča za vzpostavitev digitalne domoznanske zbirke, ki je del ožje ali širše postavljene digitalne knjižnice. Upoštevati mora tako tehnične kot vsebinske elemente. Za izgradnjo digitalne domoznanske zbirke uporablja knjižnica tri metode:

- digitalizacijo tiskanih in drugih medijev, ki že obstajajo v knjižnici;
- nakup originalnih digitalnih gradiv, ki so jih izdali elektronski založniki ali posamezniki;
- vzpostavitev dostopa do zunanjih gradiv preko spleta (Cleveland, 1998, str. 4).

Knjižnica izvaja proces oblikovanja digitalne domoznanske zbirke, ki vsebuje gradivo na tradicionalnih medijih, v več fazah:

- določitev zbirke, primerne za digitalizacijo;
- opredelitev ciljne skupine uporabnikov;
- določitev vidika digitalne zbirke, ki je za ciljno skupino uporabnikov najpomembnejši (natančnost reprodukcije, dobra dokumentacija, dostopnost);

- premislek o prednostih in slabostih zbirke glede na njeno vsebino, celovitost in povezljivost z drugimi digitalnimi zbirkami;
- izbor najprimernejše oblike digitalnega prenosa (polno besedilo, slike);
- ovrednotenje interesa za vključevanje zbirke na internet (Ostrow, 1997).

Pri digitalni domoznanski zbirki poudarjeno zasledujemo dva smotra:

- zaščito – ko gre za omogočanje dostopa do redkega in občutljivega gradiva;
- dostopnost – ko tako gradivo ni več dostopno samo izbrani strokovni javnosti.

Pri vključitvi določenega gradiva v digitalno zbirko so ključnega pomena urejene avtorske pravice. Nezmožnost njihove pridobitve lahko močno poseže v kvaliteto vsebine digitalne zbirke. Proces digitalizacije in oblikovanje digitalne domoznanske zbirke ni poceni in kar kliče po vzpostavljanju partnerstev: med različnimi tipi knjižnic, z drugimi kulturnimi in izobraževalnimi ustanovami in s predstavniki širokega spektra družbe, ki pokrivajo delovanje javnih servisov. To sodelovanje se nanaša predvsem na nakup opreme, izvajanje samih postopkov in dobro izobražene zaposlene, ki proces digitalizacije in oblikovanja digitalnih zbirk tudi izvajajo.

2.1 Kako lokalno je lokalno?

Za domoznanske zbirke v knjižnicah je značilno, da so vezane na območje, ki ga knjižnica pokriva s svojo celotno dejavnostjo. Lokalne in regionalne meje so rezultat upravnih in administrativnih delitev in so se skozi zgodovino pogosto spreminjale. Lokalne domoznanske zbirke s fizičnim gradivom zaradi umetnih meja, ki niso sovpadale z zgodovinskimi, kulturnimi, socialnimi in često tudi jezikovnimi mejami neke skupnosti, niso povsem zadovoljevale potreb lokalne skupnosti. Z internetno revolucijo se meje lokalnega raztegnejo vsaj do sosedov, s katerimi smo zgodovinsko, kulturno, socialno in jezikovno povezani. Uporabnika najprej zanimajo lokalne vsebine, vendar te postanejo atraktivne šele s primerjanjem v širšem geografskem prostoru. In prav preko spleta dostopne digitalne domoznanske zbirke jim to v polni meri omogočajo. Digitalne domoznanske zbirke postanejo z internetom povezljive, ponuja se možnost skupnega kreiranja, ustvarja se obsežen arhiv, ki ne odseva le spomina ene skupnosti, marveč vseh naših skupnosti (Reid, 2003, str. 2–6).

2.2 Uporabniki

Domoznanske zbirke uporablja zelo širok krog uporabnikov: od učencev do upokoјencev. Domoznanske zbirke so podpirale vseživljenjsko izobraževanje

in učenje ko to še ni bilo moderno. Digitalne domoznanske zbirke selijo ekskluzivno zanimanje za lokalne vsebine od strokovnjakov k »navadnim« ljudem. Od kod popularnost lokalnih vsebin? Moderno življenje nas je odtrgalo od lastne zgodovine in korenin. Povečana uporaba lokalnih vsebin je, če zanemarimo kanček nostalgije, predvsem posledica želje po pripadnosti. Bolj ko postajamo mobilni, bolj si želimo poznati svoje korenine in izvor (Reid, 2003, str. 36). Klasične domoznanske zbirke je mogoče uporabljati le s fizičnim obiskom knjižnice ob strokovni asistenci usposobljenega knjižničarja. Papir je »solo« tehnologija, ki ima najboljši izkoristek, če jo naenkrat uporablja ena oseba – gradivo in uporabnik morata biti ob istem času na istem kraju. Digitalna domoznanska zbirka omogoča dostop do gradiva več uporabnikom hkrati, gradivo in uporabnik pa sta lahko na različnih koncih sveta (Borgman, 2002, str. 154). Internet kot globalna vas, ki zgošča svet z novimi tehnologijami, in domoznanska zbirka, ki z novimi tehnologijami razširja lokalne meje, dobro podpirata popularno misel: »Misli globalno, deluj lokalno!«

2.3 Partnerstvo in sodelovanje

Za knjižničarje je danes toliko izpostavljeno partnerstvo in sodelovanje od nekdanja osnova za oblikovanje domoznanske zbirke. Za vse vpletene v domoznansko zbirko – knjižničarje in uporabnike – je pomembno vedenje, da je domoznanska zbirka knjižnice samo eden izmed zbirateljev in ponudnikov lokalnih gradiv. In tako za knjižničarje kot za uporabnike je stresno nenehno zasledovanje in iskanje teh gradiv. Digitalne domoznanske zbirke omogočajo lokalni skupnosti z vključevanjem drugih déležnikov v lokalnem okolju v svoje digitalne arhive, na spletni strani ali s skupnim nastopom preko portalov hiter in enostaven dostop do gradiva, informacij in virov.

Arhivi in muzeji

Knjižničarji v knjižnicah, arhivarji v arhivih in kustosi v muzejih imajo isto nalogo – ohranjanje kolektivnega spomina lokalne skupnosti in omogočanje dostopa do njega. Vse tri vrste ustanov posvečajo veliko pozornost ohranjanju in predstavitvi kulturne dediščine – premične in nepremične. S sodobno in atraktivno oblikovanimi digitalnimi zbirkami vsebin s področja kulturne dediščine lahko postanejo tako knjižnice kot arhivi in muzeji komercialni partnerji turističnemu, obrtnemu in trgovskemu sektorju za potrebe turistične promocije lokalnega okolja, regije ali države.

Akademsko okolje

Sodelovanje z akademsko skupnostjo (visokošolske in specialne knjižnice, univerze, znanstveni inštituti) prinaša kot dodano vrednost predvsem visoko strokovno znanje.

Lokalno okolje

Zbiranje gradiva, informacij in virov v neki lokalni skupnosti seveda ni izključna domena knjižnice. Prizadevni in skrbni knjižničarji so v teku svojega dela v domoznanskih oddelkih vzpostavili stike s številnimi dejavniki v svojih okoljih. Med njimi so verske skupnosti¹, delovne organizacije in podjetja z internimi gradivi², turistični sektor³, društva, etnične skupnosti, arhivi organov lokalne oblasti in lokalne uprave ter izobraževalne ustanove⁴. V šolah je veliko otrok in mladostnikov organiziranih v razne krožke (zgodovinski⁵, turistični, etnografski, arheološki) in s svojim študijskim in terenskim delom predstavljajo pomemben izvor gradiv, informacij in virov tudi za domoznanske zbirke v knjižnicah.

Posamezniki

V vsaki lokalni skupnosti delujejo številni posamezniki, ki se poklicno ali ljubiteljsko ukvarjajo z lokalnimi vsebinami in so ponavadi dobri znanci knjižničarjev v domoznanskih oddelkih. Njihovo znanje in tudi privatne zbirke in arhivi so lahko dragocen delček v mozaiku naše digitalne domoznanske zbirke.

Vsa ta pestra paleta partnerstev in sodelovanja postane dragocena za vse pripadnike neke lokalne skupnosti in tudi globalne publike šele s kreiranjem digitalne domoznanske zbirke s portalom kot vstopno točko⁶. E-sodelovanje in partnerstvo povezuje vse déležnike, ki se ukvarjajo z lokalnimi vsebinami na enem mestu, predvsem pa uporabnikom omogoča dostop do lokalnih vsebin iz ene vstopne točke. Vsem déležnikom omogoča enakovredno predstavitev svojih lokalnih vsebin, prvič pa omogoča posameznikom aktivno udeležbo pri kreiranju. E-sodelovanje in partnerstvo ima tudi povsem ekonomske učinke: skupni nakup drage opreme, skupni proces digitalizacije in izobraževanje strokovnega kadra. Sodelovanje in partnerstvo prav zaradi digitalnih domoznanskih zbirk prerašča lokalne okvire in posega na območje regije ali celo države.

1 Župnijski in škofijski arhivi so dragoceni posredovalci gradiva, informacij in virov za lokalno zgodovino, lokalno kulturno dediščino in predvsem družinsko zgodovino.

2 Za preučevanje lokalne zgodovine gospodarstva in delavstva so ti arhivi pogosto edini vir.

3 Predvsem na področju promocije kulturne dediščine: STO (http://www.slovenia-tourism.si/?_ctg_about_sto=0), TIC (http://www.slovenia-tourism.si/?tourist_information_center=0), TZS (http://www.rr-vel.si/tzs/tzs_clani.htm).

4 V šolskih arhivih je mogoče najti podatke o razvoju znanja in šolanja v nekem lokalnem okolju.

5 Zgodovinski krožek Osnovne šole Bičevje je z mentorjem Marjanom Rodetom leta 2000 pripravil imenitno zgodovinsko raziskovalno nalogo *Stoletje Mestne knjižnice ljubljanske*.

6 Portali kot vstopne točke predstavljajo moderen pristop h gradnji spletnih aplikacij in ponujajo dodatne možnosti, kot so personalizacija, združevanje vsebin iz različnih virov itd. V pripravi je portal (virtualni regijski pommilnik) KAMRA, katerega nosilke so osrednje območne knjižnice (<http://www.lj-oz.sik.si/kamra/>).

2.4 Izobraževanje in učenje

Informacijsko komunikacijska tehnologija ima pravzaprav največji vpliv v izobraževalnem sektorju in ima odločilen vpliv na nove pedagoške pristope in metode. Domoznanske zbirke v procesu izobraževanja množično uporabljajo tisti, ki poučujejo, in tisti, ki se učijo. Vsaka digitalna domoznanska zbirka, ki omogoča dostop do gradiva, informacij in virov preko spletne strani ali portala, zasleduje kot strateški cilj uporabo spletne strani ali portala kot učnega pripomočka in kot obvezno citirano literaturo v učnem procesu. Zanimanje za uporabo upravljavci portalov povečajo tudi s posebnimi vmesniki za otroke in mladostnike, ki omogočajo dostop do gradiva, informacij in virov, prilagojenih otrokom in mladostnikom. Kontakti med partnerji v šolskem okolju niso enosmerni proces, ko knjižnice posredujejo, šolsko okolje pa sprejema. Prav otroci in mladostniki so s svojo kritičnostjo in neobremenjenostjo dragoceni posredovalci povratnih informacij.

Oblikovanje in razširjanje digitalnih domoznanskih zbirk je pretvarjanje iz različnih virov pridobljenih informacij v znanje. Ključen premik, ki ga prinaša razvoj IKT pri oblikovanju vsebin posameznih knjižničnih zbirk, je premik od knjižnice posredovalke informacij do knjižnice upravjalke znanja.

Digitalne domoznanske zbirke s svojimi vsebinami podpirajo lokalno raznolikost in neformalne oblike vseživljenjskega učenja ter povečujejo socialno vključenost.

Raznolikost

Vsako lokalno skupnost sestavljajo pripadniki z različnim zgodovinskim, kulturnim, socialnim in jezikovnim ozadjem. Naloga digitalne domoznanske zbirke je omogočiti pripadnikom različnih skupnosti v lokalnem okolju, da na demokratičen način zadovoljijo tudi svoje parcialne interese.

Vseživljenjsko učenje

Iz izjave EBLIDA (2001) o vseživljenjskem učenju: v 20. stoletju je postala potreba po izobrazbi za vse pravica vsakega posameznika. Izobraževanje in učenje sta prepoznana kot priložnost za osebno rast in razvoj in hkrati kot bistvena elementa za socialno vključenost v demokratično družbo. Izobraževanje je tudi temelj za razvoj gospodarstva in zaposlovanja. Glavna ciljna skupina v procesu vseživljenjskega učenja so gotovo odrasli, ki pa se v ta proces ne vključujejo zaradi naslednjih razlogov:

- zaradi pomanjkanja informacij,
- zaradi strahu pred sodelovanjem in udeležbo,
- zaradi pripadnosti določeni socialni ali ekonomski skupini,

- zaradi odsotnosti načrtovanja prihodnosti,
- zaradi slabih izkušenj v formalnem procesu izobraževanja,
- zaradi neuspešnega sistema informiranja in predstavitve novih programov širši javnosti.

Splošna knjižnica v celoti, še posebej pa s posebnimi zbirkami, kot so domoznanske, zagotavlja osnovne pogoje za izvajanje različnih oblik vseživljenjskega učenja. Predvsem pa pomaga prebroditi in odstraniti zgoraj navedene razloge (Novljan, 2004).

Socialna vključenost

V vsaki lokalni skupnosti obstajajo ovire, ki na tak ali drugačen način izključujejo posameznike ali cele skupine iz enakopravne udeležbe v življenju skupnosti⁷. V današnji Evropi, ki ima ambicije postati na znanju temelječa družba, se uporaba IKT in razširjanje dostopa do informacij izpostavljata kot odločujoča faktorja v boju zoper socialno izključenost. Informacijska pismenost je tudi temelj za informacijsko vključenost.

Digitalne domoznanske zbirke preko svojega osnovnega poslanstva podpirajo vse tri naštetе vidike. Ima pa oblikovanje digitalnih zbirk, posebej domoznanskih, še dodaten pomen. S širokim in enostavnim dostopom do digitalnih vsebin se širi tudi krog potencialnih uporabnikov drugih storitev in servisov knjižnice.

3 Vsebine

Kot pravi Urtegaard (2004), so za uspešnost digitalne domoznanske zbirke odločilni trije faktorji:

1. vsebine,
2. vsebine in
3. vsebine.

Prav vsebine so tiste, ki zanimajo uporabnike v lokalnem okolju in tudi širšo globalno publiko. Za vsebine uspešne in uporabne digitalne domoznanske zbirke so značilni:

- doslednost – za vsebine to pomeni, da so podobni deli informacij vedno obravnavani na podoben način;

7 *Geografske in transportne ovire, odsotnost kulturnih, izobraževalnih in drugih ustanov v bolj ruralnih območjih.*

- aktualnost – da je neka vsebina aktualna, ne pomeni avtomatično, da mora vsebovati samo »nove« informacije; tudi »stara« informacija je lahko še vedno zanesljiva;
- celovitost – zbirka mora zajemati bazične vsebine, ki jih potrebujejo vsi končni uporabniki; uspešnost in uporabnost zbirke pa temelji na dobrem ravnotežju med splošnimi in specialnimi vsebinami;
- razumljivost – vsebine morajo biti oblikovane tako, da vsebujejo informacije, ki so za uporabnike jasne in lahko razumljive;
- jedrnatost – to velja predvsem za tekstovne vsebine, ki so velikokrat predolge in prenasičene;
- bogastvo – pestrost vsebin zagotavlja široka paleta gradiv, informacij, povezav in virov, ki so predstavljeni preko različnih medijev;
- privlačnost – uporaba različnih dinamičnih medijev (avdio, animacija, video, 3D grafika) vpliva na atraktivnost vsebin;
- večjezičnost – tudi lokalne vsebine so del globalnega sveta in vsaj osnove bi morale biti predstavljene v več kot enem jeziku; večjezičnost omogoča uporabo spletne strani ali portala tudi pripadnikom drugih narodnosti, ki bivajo v lokalni skupnosti, hkrati pa promovira lokalne vsebine daleč izven lokalnih meja;
- natančnost/točnost – v največji meri je potrebno izključiti možnost napak na sintaktični in semantični ravni;
- avtorstvo/odgovornost – dosledno spoštovanje kriterija avtorstva (posameznika ali skupine posameznikov) določenega področja znotraj neke vsebine daje verodostojnost celotni spletni strani ali portalu;
- objektivnost/nepristranskost – ker lokalne vsebine »služijo« vsem pripadnikom lokalne skupnosti in širši globalni publiki, morajo biti vsaj v osnovnih načelih spoštovanja človekovih pravic nepristranske in »politično korektne«;
- edinstvenost/izjemnost – vsak oblikovalec lokalnih vsebin izbira edinstvena, originalna, samosvoja področja in z njimi vzpodbuja interes uporabnikov za ponoven obisk spletne strani ali portala (Handbook ..., 2003).

Število področij, ki jih lahko vključimo v lokalne vsebine, je skoraj neomejeno. Za ponazoritev pestrosti smo izbrali tri primere, ki so zanimivi tako za pripadnike lokalne skupnosti kot za širšo globalno publiko.

Družinska zgodovina (genealogija/rodoslovje)

V raziskavah priljubljenosti posameznih vsebin na internetu je družinska zgodovina vedno uvrščena med prvih deset. Priljubljenost družinske zgodovine se je v zadnjih dvajsetih letih res dramatično povečala in danes predstavlja dinamično mešanico nacionalnega in internacionalnega. Družinska zgodovina

opisuje življenje in aktivnosti posameznih članov družine v zgodovinskem, geografskem, socialnem in poklicnem kontekstu (Reid 2003, str. 119–142).

Za črpanje gradiv in informacij za družinsko zgodovino pripadnikov lokalne skupnosti uporabljamo kot vir domoznanske oddelke knjižnic (zapuščine pomembnih literatov), muzeje (spominske zbirke pomembnih posameznikov ali skupin) in arhive: predvsem župnijske registre, ki so v večini držav zahodne Evrope in Skandinavije že na mikrofilmih⁸, popise prebivalstva, ki so večinoma dostopni na CD-romih, in elektronske arhive, dostopne preko interneta⁹.

Virtualna razstava

Znotraj lokalne skupnosti vedno obstajajo območja, ki so zaradi različnih razlogov prikrajšana. Pripadniki teh območij imajo gotovo manjše možnosti za zadovoljevanje svojih potreb na kulturnem, izobraževalnem, informacijskem in socialnem področju. Njihovo socialno vključenost lahko povečamo z umestitvijo virtualnih razstav, ki pokrivajo različna področja lokalnih vsebin, na spletno stran ali portal (Reid, 2003, str. 146–148). Takih razstav oblikovalcem ni potrebno poslati kot potujoče razstave na teren, uporabniki si jih lahko ogledajo na svojih domačih računalnikih ali pa na javnih v knjižnicah. Uspešne virtualne razstave so plod skupnih naporov domoznanskih oddelkov knjižnic, arhivov in muzejev.

Ustno izročilo

Ustno izročilo je pomembno za razumevanje kulturne in socialne tradicije. Z današnjo tehnologijo imamo možnost zbirati in ohranjati originalno izročilo zgodb, glasbe, obredne tradicije in osebne zgodovine. Prav postopek digitalizacije omogoča širjenje in dostopnost ustnega izročila – s povezavo glasu, slike in besede postane izročilo nepogrešljiv del naše kulturne dediščine (Cisler, 2001, str. 150–158). Danes ustno izročilo preko novih medijev vključuje ohranjanje jezika, ustno zgodovino, pripovedovanje zgodb. Internetne radijske postaje omogočajo tudi spremljanje radijskih programov v živo – za lokalne vsebine so zanimive tematske okrogle mize, pomembni govori. Ustno izročilo hranijo kot pomemben del kolektivnega spomina neke lokalne skupnosti domoznanski oddelki knjižnic, arhivi in muzeji.

Digitalne domoznanske zbirke postanejo zanimive šele takrat, ko pripovedujejo zgodbe.

8 V Sloveniji škofijski in župnijski arhivi povečini še niso preneseni na mikrofilme.

9 Glej: <http://www.genuki.org.uk/>; <http://www.parishregister.com/>;
<http://www.scotlandpeople.gov.uk/>.

Zakaj bi si ljudje sploh želeli videti ali slišati zgodbe o svoji družini, svojem kraju, svojem poklicu¹⁰ itd? Pomagamo si lahko z odgovorom, zakaj ljudje obiskujejo muzeje:

- zaradi specifičnega zanimanja za konkretno tematiko,
- zaradi splošnega interesa za neko širše področje,
- zaradi druženja z ljudmi podobnih interesov – socialni vidik,
- zaradi javne podobe muzeja,
- zaradi dobre predhodne muzejske izkušnje (Mikuž, 2004, str. 128–129).

Toda ali je to dovolj? S posredovanjem različnih medijev in s hitrim transportom pravzaprav vsi živimo na dvorišču nekoga drugega. Tudi portal fizično ne združuje, ampak individualno informira in izobražuje. Pravi namen digitalne domoznanske zbirke pa mora biti predvsem nagovor k obisku, ogledu, uporabi fizičnega – k druženju in aktivnemu preživljanju prostega časa.

Nekaj zaključkov

- Povezovanje KAM – knjižnic, arhivov in muzejev je naravno, samoumevno in nujno.
- Uspešne lokalne vsebine morajo biti hitro in enostavno dostopne z enega mesta – portala.
- Treba je preseči lokalne meje z vključevanjem v regijske, nacionalne portale.
- Osnova za regijski portal so vsebine digitalnih domoznanskih zbirk.
- Vsebine postanejo zanimive in privlačne šele takrat, ko nam pripovedujejo zgodbo.

4 Kam?

Lundski principi za področje digitaliziranih virov evropske kulturne in znanstvene dediščine (Lund principles, 2001) izpostavljajo: evropski kulturni in znanstveni viri so izjemna javna dobrina, ki oblikuje in razvija skupni spomin naših različnih družb, ponuja osnovo za razvoj industrije digitalnih vsebin in trajnost družbe znanja.

V decembru 2004 objavljeni dokument DigiCULT (The future digital heritage space) pa priporoča:

¹⁰ *Kako zanimivo je pripovedovanje zgodbe o svojem kraju z uporabo sodobnih medijev, so poleti 2004 pokazali mladi uporabniki v Knjižnici A. T. Linharta iz Radovljice v okviru projekta CHIMER: <http://www.chimer.org/index.asp>.*

- ustvarjanje možnosti za oblikovanje vloge digitalne kulturne in znanstvene dediščine v prihajajočem okolju umetne inteligence, kjer se bodo v virtualni pokrajini različni sistemi sporazumevali in izmenjevali elektronske vsebine;
- ustvarjanje možnosti za različne strokovnjake, ki se ukvarjajo z dediščino, in uporabnike, da se intenzivneje vključijo v testiranje različnih na IKT temelječih modelih, kakor tudi v razvijanje novih poti za posredovanje znanja na področju kulturne in znanstvene dediščine;
- ustvarjanje ustroja, ki bo preprečeval ustanovam, ki se ukvarjajo z dediščino, da bi postale slepe pege v bodočem digitalnem okolju.

V treh letih so se poudarki s tehničnih vprašanj prenesli na področje medsebojnega sodelovanja, povečane udeležbe in ustvarjanje znanja. In z gotovostjo lahko zaključimo, da predstavljajo digitalne domoznanske zbirke dobičkonosno vlaganje v znanje.

Citirani viri

1. Borgman, C. L. (2002). *Od Gutenbergova izuma do globalnega informacijskog povezivanja: pristup informaciji u umreženom svijetu*. Lokve, Zadar: Naklada Benja; Gradska knjižnica Zadar.
2. Bosančić, B. (2004). Pilot-projekt oblikovanja digitalne zavičajne zbirke Gradske knjižnice Slavonki brod pomoću Greenstone programskog paketa. Poreč: 8. seminar ARHIVI, KNJIŽNICE, MUZEJI: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture, 24.–26. studeni. Pridobljeno 11.12.2004 s spletne strani: <http://jagor.srce.hr/akm/>
3. Cisler, S. (2001). Beyond print: using the internet for preservation and stimulation of local culture. V *Collecting and safeguarding the oral traditions: an international conference* (str. 150–158). München: Saur.
4. Cleveland, G. (1998). Digital libraries: definition, issues and challenges. *UDT occasional paper*, 8. Pridobljeno 11.12.2004 s spletne strani: <http://www.ifla.org/VI/5/op/udtop8/udtop8.htm>
5. *EBLIDA statement on the role of libraries in lifelong learning*. (2001). Pridobljeno 11.12.2004 s spletne strani: http://www.eblida.org/topics/lifelong/life_eblida.htm
6. *The future digital heritage space: an expedition report*. (2004). DigiCULT thematic issue, 7. Pridobljeno 27.12.2004 s spletne strani: <http://www.digicult.info/pages/Themiss.php>
7. Goropevšek, B. (1995). Domoznanstvo včeraj, danes, jutri. *Knjižnica*, 39 (3), str. 61–79.

8. *Handbook for quality in cultural Web sites: improving quality for citizens.* (2003). Minerva Working Group 5. Pridobljeno 11.12.2004 s spletne strani: http://www.minervaeurope.org/publications/qualitycriteria1_2draft/qualitypdf1103.pdf
9. *The Lund principles: conclusions of experts meeting.* (2001). Pridobljeno 11.12.2004 s spletne strani: http://eprints.erpanet.org/archive/00000049/01/lund_principles-en.pdf
10. Mikuž, M. (2004). *Pogledi na muzeje v dobi globalizacije.* Ljubljana: ISH-Fakulteta za podiplomski humanistični študij; Muzej novejše zgodovine Slovenije.
11. Novljan, S. (2004). Izobraževalna moč splošnih knjižnic. *Knjižnica*, 48 (3), str. 107–124.
12. Ostrow, S. E. (1997). *Digitizing historical pictorial collections for the internet.* Washington, Amsterdam: CLIR, ECPA.
13. Reid, P. H. (2003). *The digital age and local studies.* Oxford, New Hampshire: Chandos.
14. Urtegaard, G. (2004). Novo poslanstvo, vloge in storitve v kulturnih institucijah – IKT kot možnost in izziv. Kranjska Gora: *Posvetovanje splošnih knjižnic Slovenije*, 27.–28. september. Pridobljeno 11.12.2004 s spletne strani: <http://www.lj-oz.sik.si/sk-posvetovanje04/program.htm>

Simona Resman je zaposlena kot pomočnica ravnateljice v Knjižnici Otona Župančiča.

Naslov: Gosposka 3, 1000 Ljubljana

Naslov elektronske pošte: simona.resman@lj-oz.sik.si